

Barne- og familiedepartementet (BFD)
Postboks 8036 Dep
0030 OSLO

Vår ref:
24/01101-2

Saksbehandler:
Elin Saga Kjørholt

Dato:
31. januar 2025

Barneombudets høringssvar - Forslag til lov om undersøkelsesordning for drap og andre alvorlige saker om vold, overgrep og omsorgssvikt mot barn mv.

Vi takker for muligheten til å gi innspill til lovreguleringen av den nye undersøkelsesordningen. Vi viser til våre tidligere innspill til ordningen i brev til Helsetilsynet 13. november 2024 og vårt høringssvar til endringer i statens undersøkelseskommissjon (Ukom) 10. januar 2025.

Våre viktigste innspill i denne høringen er:

- Det må sikres bred mulighet for tilfang av saker, mens igangsetting av undersøkelse bør bestemmes ut fra erfaring om hva som kan gi best læring for ettertiden
- Alt må legges til rette for at tilgangen på informasjon blir så god som mulig, særlig gjelder dette at informanter føler seg trygge til å fortelle åpent
- Departementet må vurdere hvordan barns rett til å uttale seg fritt kan ivaretas på best mulig måte. Medvirkning må skje også på systemnivå

Barneombudet har lenge støttet opprettelsen av en kommisjon for alvorlige hendelser som rammer barn. Vi tror dette er nødvendig for å sikre erfaringsoverføring og læring, og at undersøkelsene vil bidra til utvikling av tjenestene slik at barn får bedre rettssikkerhet og styrket beskyttelse mot vold og overgrep. Barneombudet mener en undersøkelsesordning vil bidra til å ivareta barn beste, forutsatt at den fungerer godt og ivaretar barns rettigheter.

Barneombudets innspill til Helsetilsynet høsten 2024 oppsummerer hva vi mener er viktig for en velfungerende undersøkelsesordning. Det handler om syv momenter som etter vårt syn er viktige for gode funn i saker om barn, og som dermed må utredes nærmere for å kunne vurdere barnets beste. Dette er momenter vi mener departementet må vurdere før

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

de anbefaler hva som vil være til barnets beste i denne saken. De syv punktene er gjengitt nedenfor.

Momentene vi tidligere har spilt inn omhandler blant annet sakstilfang og arbeidsmetode, noe som vil bli påvirket av ordningens utforming, organisering og detaljer i lovreguleringen.

Departementets redegjørelse i høringsnotatet burde vist hvordan barnets beste er vurdert knyttet til spørsmål som sakstilgang, arbeidsmetode og organisering. Vi savner at departementet i høringsnotatet vurderer hvilke løsninger som vil være til barnets beste og hvordan departementet vektlegger dette opp mot andre hensyn i saken.

I det videre arbeidet må departementet sikre at utforming og lovregulering av ordning ivaretar hensynet til barnets beste.

1. Hensynet til barnet beste må vurderes knyttet til ordningens utforming og organisering

Spørsmålet om barnets beste er ikke avgjort gjennom beslutningen om å etablere en undersøkelsesordning. Barnets beste må også utredes og vektlegges i andre sentrale spørsmål som utforming og organisering av ordningen. Vi gjentar her Barneombudets tidligere innspill som vi mener er viktige for å sikre en god undersøkelsesordning og dermed må inngå i en barnets beste vurdering.

Barneombudets tidligere innspill

1. Undersøkelsesordningen må sikre åpenhet og læring fremfor å fordele ansvar og skyld

Frykt for kontroll og sanksjoner, eller å bli ansvarliggjort kan være et hinder for informasjonsinnhenting og læringspunkter med tanke på at ordningen er underlagt Helsetilsynet. Statens undersøkelseskommisjon for helse- og omsorgstjenesten (Ukom) som er et uavhengig organ, understreker at læring fremfor å peke ut skyldige har vært en stor suksessfaktor for dem.

2. Det må sikres at riktige saker blir undersøkt

Sentrale vurderingskriterier kan da være: Hva bestemmer sakstilfanget? Hvordan skal sakene nå undersøkelsesordningen? Hvilke kriterier skal ligge til grunn for utvelgelse? Tilfanget av saker kan variere, er det tenkt at ordningen skal ha fleksibel kapasitet? Hvordan sikres det tilstrekkelig opplærte og klarerte fagfolk?

3. Metode for informasjonsinnhenting

- ✓ Det formelle knyttet til innsyn må være på plass.

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

- ✓ Undersøkelsesordningen må sikres god administrativ/sekretariats støtte.
- ✓ Det er ofte stor bredde i sakene. Mange barn og familier har vært i kontakt med hjelpeapparatet over mange år, i ulike sammenhenger.
- ✓ Undersøkelsene må gå langt nok tilbake til å gi læring om hva som ville vært god forebygging.
- ✓ Sikre kompetanse fra ulike sektorer. Viktig å forstå rammeverk, fag etc.
- ✓ Det må kombineres innsyn i dokumenter med intervjuer, forskning og erfaringsinnhenting.
- ✓ Det må sikres gode analyser.

4. Sikre god medvirkning fra barn og unge

Det er viktig å ha god kunnskap og gode planer for dette. Ivaretagelse kan være utfordrende, men ofte kan instanser som kjenner barnet hjelpe. Det bør vurderes om det skal være anledning i noen saker å benytte barnehusene til samtaler med barn (lokaler og støtte, ikke avhør).

5. Sikre godt samarbeid med Ukom og Partnerdrapskommisjonen

6. God kommunikasjon om resultatene

Hvordan sikre at læringen når frem til de den er ment for? Samarbeid med etatssamarbeidet? Andre gode kanaler som Helsetilsynet selv besitter? Statsforvalterne? Videre til kommunene? Samarbeid med universitet/høgskoler for å formidle problemstillinger til studenter?

7. Ivaretagelse av de ansatte

Saker med barn påfører store belastninger. Ordningen må sikre at det finnes gode «leirbål» for alle.

Mer om organisatorisk plassering

Organisatorisk plassering under Helsetilsynet er et eksempel der vi mener at barnets beste ikke er tilstrekkelig vurdert. Regjeringen har bestemt at ordningen skal ligge under Helsetilsynet. Her uttaler departementet at det er et viktig hensyn at ordningen blir lagt under en eksisterende organisasjon, og argumenterer med at Helsetilsynet allerede har kompetanse om aktuell metode og om relevante sektorer. Dette er uten tvil viktig. På den annen side mener undersøkelseskommisjonen for helsetjenestene at det har vært avgjørende for deres undersøkelser at Ukom er et frittstående organ, uten sanksjonsmuligheter. Dette har gjort at ansatte i helsetjenestene våger å snakke fritt, og dermed sikret tilgang til informasjon som er nødvendig for å skape et riktig bilde av situasjonen som igjen danner grunnlag for læring.

Også undersøkelsesordningen for alvorlige hendelser med barn vil være avhengig av tilgang på riktig og nødvendig informasjon. Bare da vil ordningen gi god læring og ivareta hensynet til barnets beste. Departementet burde derfor ha gjort en vurdering av hvilken utforming og organisering som best vil sikre innhenting av riktig informasjon. Dersom en organisering under Helsetilsynet ikke vil være den beste for innhenting av informasjon, måtte departementet i så fall vurdere om andre hensyn – for eksempel plassering under eksisterende organisasjon – er så viktige at de bør veie tyngre enn barnets beste. Departementet skal i slike tilfeller også vurdere kompensierende tiltak for å ivareta barn på best mulig måte.

Ordningen må sikre at alle informanter kan uttale seg fritt

Departementet ber om høringsuttalelsenes syn på om det er nødvendig med en forklaringsplikt, eller om det er tilstrekkelig med fritak fra taushetsplikt, ref. lovutkastet § 9. Barneombudet tror trygghet og tillit til at det som blir fortalt skal føre til læring, ikke til sanksjoner eller straff, er mer avgjørende for om fagpersoner vil snakke enn spørsmålet om forklaringsplikt eller fritak for taushetsplikt. Vi tror derfor spørsmål om organisering er helt sentralt også her.

Dersom antakelsen om at fagpersoner, for eksempel helsepersonell, vil være skeptiske til å uttale seg fritt i en ordning under Helsetilsynet, må dette adresseres. Helsetilsynet har mulighet til sanksjoner, og om disse ikke skal benyttes for saker i denne ordningen, må dette klargjøres. Dette bør stadfestes tydelig i loven.

Et annet tiltak for å skape tillit kan være å klargjøre organiseringen gjennom at undersøkelsesordningene gjøres til separate enheter med egne navn. Det kan for eksempel være Undersøkelseskommissjon for helsesaker (Ukom Helse) og Undersøkelseskommissjonen for barnesaker (Ukom barn). En slik løsning vil også bidra til at ordningene blir mer synlige og kjente for fagmiljøene, enn om de bare inngår i Helsetilsynets paraply av oppgaver.

Tilfang av saker

Vi ønsker ikke å komme med konkrete anbefalinger om når politiet og statsforvalteren skal ha meldeplikt.

Barneombudet mener undersøkelsesordningen vil fungere best dersom man evner å velge ut de sakene som vil gi mest læring. Vi mener det er viktig at ordningen blir kjent, slik at ulike saker kommer inn, og at det bør være bred mulighet til å melde inn saker. Både barn selv, pårørende og ansatte i ulike offentlige organer bør ha mulighet til melde inn saker. Enkelte bør også ha en meldeplikt, særlig politi og barnevern.

Samtidig er vil det være helt sentralt at sakene siles på en hensiktsmessig måte. Vi tror erfaring vil være helt essensielt for å se ulike sakers læringspotensiale, og at de med roller i undersøkelsesordningen trolig vil være de beste til å vurdere dette. Vi mener derfor at de som jobber i ordningen bør velge ut hvilke saker som skal undersøkes.

En organisatorisk plassering innenfor Helsetilsynet vil gjøre at det kan føres noen grad av intern kontroll med at denne utvelgelsen gjøres på en god måte.

2. Barns rett til å bli hørt og barns meninger som del av barnets beste-vurderingen

Et av de viktigste funnene i NOUen «Sviikt og sviikt» var at barn ikke hadde blitt snakket med, eller at deres stemmer ikke var blitt tillagt vekt. Utredningen viste store mangler i hvordan ulike tjenester sikret barnets rett til å bli hørt. I flere tilfeller hadde dette fått fatale konsekvenser for barnet.

Med disse erfaringene er det ekstra viktig at staten nå ikke oppretter en undersøkelsesordning for alvorlige hendelser med barn, der barn ikke blir hørt.

Vi merker oss at barn og unge ikke er hørt i arbeidet med opprettelsen av ordningen. Det mener vi er uheldig. Barn med relevante erfaringer kan bidra med viktig kunnskap om hvordan en undersøkelsesordning kan fungere på en god måte, for eksempel hvordan man best kan legge til rette for innsamling av informasjon fra barn.

Vi ber om at departementet vurderer på nytt hvordan loven kan sikre at alle barn som er berørt av sakene skal få uttale seg fritt, og at ansatte i ordningen regelmessig lytter til barn og innhenter deres synspunkter på hvordan ordningen bør fungere.

3. Andre konkret innspill til lovteksten:

- Det er viktig at det i lovens formålsbestemmelse kommer tydelig frem at formålet med ordningen er kunnskapsinnhenting for å finne læringspunkter som kan forebygge fremtidige saker om alvorlig vold mot barn.
- Under § 4 støtter Barneombudet alternativ 1 som sikrer at undersøkelser kan komme i gang også der politiet har en svært tidkrevende etterforskning av de straffbare forholdene i saken.
- Under § 6 støtter Barneombudet alternativ 1 med samme begrunnelse som over.
- § 10 om barns rett til å bli hørt bør endres slik at det fremkommer tydelig at det kan være flere barn som bør bli hørt i den enkelte sak. Barn kan være viktige informanter i en enkelt sak også dersom de ikke er direkte berørt (eller de voksne ikke opplever at de er berørt). Dette kan for eksempel være saker om vold i hjemmet der flere søsken er berørt, eller saker i barnehage, skole, fritidsaktiviteter der barn kan være viktige informanter. Disse perspektivene må fremgå av loven.

- Det bør inntas en egen bestemmelse om at undersøkelsesordningen skal lytte til barn og unge også på generell basis. Barn har rett til å bli hørt også på systemnivå, og barn med erfaring fra liknende saker vil være viktige bidragsytere i ordningens arbeid.
- Vi ber om at det vurderes om § 13 alternativ c kan føre til at informasjon som er nødvendig for læring ikke vil bli gitt.

Med vennlig hilsen

Mina Gerhardsen
barneombud

Elin Saga Kjørholt
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.